

Ellentartva

Az Első Magyar Látványtár kiállítása

Vízivárosi Galéria,
2021. XI. 4-25.

Az első kérdés, ami felmerült bennem: hová tegyük mindezt? De mielőtt még megválaszolnám, hadd fejezzem ki örökömet, amiért most végre megértettem, hogyan telhet meg mégis értelemmel az egyébként súlyos önellentmondásban szenvedő „felmerül” szó. Mert hát itt van ez az ütött-kopott, lyukas vödör, ami egyszer valóban, szó szerint felmerülhetett tetszhalotti állapotából, a kút fenekéről. Szóval a kérdés, ami lyukas vödör módjára felfelé merült: hová tegyük ezt? Nyilván azért jutott eszembe éppen ez a dilemma, mert a Látványtár kiállításának darabjai, sőt a Látványtár egész gyűjteménye vonatkozásában a mondat mindkét jelentése releváns. Egyrészt vonatkozhat a kérdés a darabok fizikai helyzetére, bár el nem tudom képzelni, ennyi év gyűjtése után milyen helyiségekben mekkora lehet a helyhiány. Másrészt vonatkozhat minden egyes tárgy gyűjteménybeli helyzetére: mi legyen egy üveges szekrény, egy kilincs vagy egy lyukas vödör esetében a kategorizálás alapja? Álljon-e önmagában, legyen-e egy szekvencia része, vagy legyen inkább valami másnak a tárolója? Legyen-e műtárgy, vagy legyen inkább kordokumentum? És persze azt is tartalmazza a kérdés, hogy a néző hová tegye magában az egyes darabokat, vagyis szabadságában áll-e valami másnak tekinteni őket.

És akár még azt is felvethetjük, hogy végül is hol a helye a gyűjtemények között a Látványtárnak. Hol találjuk például az itt látható műegyüttesek, asszemblázsok közvetlen rokonait? Nyilván a régi Wunderkammerekkel épp úgy felmutatható a párhuzam, mint Claes Oldenburg 60-as, 70-es évekbeli Egérmúzeumával. De a kollektív és a mostani bemutató is lényegileg különbözik mindkettőtől. A Wunderkammerek ritkaságokat, különlegességeket foglaltak magukban, Oldenburg pedig a leghétköznapibb dolgokkal foglalkozott, utcán talált hulladékvasakkal, műanyagból öntött szimulákrumokkal. Itt és most az a sajátos helyzet, hogy semmi sem különleges, és semmi sem hétköznap. Pontosabban, ami valaha talán hétköznap volt, az mára különleges lett, ami valaha ritkaságnak számított, mára mindennaposnak tűnik. Közös lehetne az, hogy minden egyes darabnak története van, de a történetek javarészt rejtettek vagy egyes tárgyak esetében sejtethetően banálisak. Bizonyosan közös azonban a tény, hogy minden tárgy megmártózott az időben, és mai gyűjteményi jogosultságukat ez adja. Ha ezt a közös gyűjteményi nevezőt feltételezzük, akkor viszont minden egyes

darabnál az időtartam a legfontosabb kérdés: meddig létezett a nyilvánosság előtt, meddig volt elrejtve, mióta és meddig jelentett vagy jelent valamit, és meddig marad még egyben? Így azonban a „hová tegyük?” kérdés mellett előtérbe tolakszik még egy szó, a „tart”. A tartból származó tartam mellett ott van a tartósság is – Komoróczy Géza egyszer azt mondta, egy kultúrát leginkább az jellemez, hogy miként konzerválja az élelmiszereit, és miként a kulturális javait. Itt minden tart valamit, mindenütt tárolókat látunk, szekrényeket, dobozokat, festményeket, tárgyakat, amelyek befogadnak egy másik

↑
Látványtári lelet, A hanyatlás esztétikája I.
Fotó: Berényi Zsuzsa

↑
Látványtári lelet
Fotó: Berényi Zsuzsa

tárgyat, kereteznek valamit, azaz szimbolikusan vagy a valóságban megtartják azt. A megtartás tehát megint két-értelmű, de akár több is. A hordozó érthető médiumként, a megtartó pedig az örökség védője, őrzője lehet. Ebben az esetben nemcsak a kiállítás címe az *Örökségvédelem*, hanem a Látványtár gyűjteménye maga is az.

Persze az örökségvédelem is sokféleképpen érthető ma már, és leggyakrabban a széteső, atomizálódó, gyökereit és kapcsolatait elvesztő társadalom képzetéhez kapcsolódik. Ma a kortárs képzőművészetben kiemelt helyen jelenik meg ez az elgondolás és ahhoz kötődően a menekülési útvonalak kidolgozása. Például a jövő évi documenta indonéz kurátorcsapata, amely a kiállításokat egyáltalán nem tartja érvényes megnyilvánulási formának, az élet és a művészet egységéből kiindulva a falusi közösségek struktúráját kívánja beleszőni a művészeti világeseménybe. A kiindulópont az úgynevezett lumbung, ami Jáva szigetén rizscsúrt jelent, azt a helyet, ahol a betakarított terményt ünnepeleik, és ahol hagyományosan összegyűlt a falu közössége. Manapság a kortárs művészetben is általános a közösségi visszavágyódás. A szétesett világ töredezettségének megszüntetése, a társadalom sebeinek begyógyítása pedig a kollektív emlékezet megerősítésével, az ősi gyökerek megtalálásával kapcsolódik össze.

A Látványtár gyűjteményében a kortárs műalkotások a töredékes, eltört, megkopott tárgyak közegében jelennek meg. A gyűjtő a töredezett világ leleteiből állít össze valami újabb, szubjektív egészet, személyesen tartva ellen (már megint a tart) a világ bomlásának. Ebben a tevékenységben több dolog válik jól láthatóvá. Egyrészt a felbomlás, az entrópia, másrészt az a tény, hogy csorbítatlan világunk soha nem is létezett, minden tárgyat mindig is áthatott a folyamatos elmúlás és az elmúlásnak ellentartó szándék. Mindez banális is lehetne, de egyáltalán nem az. Mert a Látványtár gyűjteményében és műegyütteseiben ez a kétféle mozgás éppen egy lebegő állapotban találkozik. Minden tárgyban egyszerre van jelen az egyéni és a közösségi idő, a szubjektív gyűjtőszennvedély és a kollektív emlékezet. A tudatos döntések és a véletlenek között ugyanúgy lebeg ez a gyűjtemény, mint a régi és az új között. A Wunderkammerekről szóló könyvekben éppúgy előfordulnak a szeszélyre vonatkozó megállapítások, ahogy Oldenburg gyűjteménye kapcsán felbukkan a véletlen. S ugyanígy lebeg a Látványtár a megragadó látvány és a mögötte sejtett történetek között; minden tárgyból „felmerül” az idő. Az említett vödör akár ötven évet is eltölthetett a kút fenekén, az itt látható szekrényt akár már az ükanyám is használhatta volna. Minderre lebegve, vagyis szabadon gondolhatok.

Mert a gyűjtemény leglényegesebb vonása a szabadság. Szabadság egy olyan világban, amely minden világok legszabadabbikának sejteti magát, miközben mindenütt egyre több kerítést állít fel. Szabadság egy olyan világban, amely mindenütt határátlépésekről beszél, de ahol a legtöbben a saját területükhöz ragadnak. S miközben minden egyre komolyodik körülöttünk, a világból egyszerre tűnik el a jámbor játékos és a karcos kritika. Ebben a világban a Látványtár időben és döntésekben szabad, ritkaságként autonóm létező. Olyan vágyott hely, ahol létezik mozgástér. A tárgyak és világok temetője helyett a dolgok és jelentések „felmerültetője”. Annak, hogy ezt a szót most a világon először kimondtam, van egy művészettörténeti hozadéka; innentől fogva Altorjai Sándor művének címe, a *Süllyedjek felfelé* is újabb jelentést kaphat.